

УДК 159.9.62 (075)

Б.І. Фурманець

ПРО ПСИХОЛОГІЧНИЙ АЛГОРИТМ АНАЛІЗУ ОСОБИСТІСНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ СТУДЕНТІВ ЯК МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

Постановка проблеми та її актуальність. Вирішення головного державного завдання щодо якісної підготовки молодих спеціалістів для різних промислових підприємств з метою забезпечення їхнього ефективного виробничого функціонування об'єктивно потребує, більш системного аналізування та подальшого розвитку людського чинника.

Психологічна наука вчить, що для вирішення такого актуального завдання необхідно реалізувати сукупність певних цілеспрямованих дій і визначених правил, об'єктивно потребує, більш системного аналізування та подальшого розвитку людського чинника.

Це перш за все вивчення у певній єдності індивідуально-психологічних особливостей особистості та складників соціально-психологічної характеристики студентів, що виявляються в їхній навчальній, дослідницько-практичній та орієнтаційно-професійній діяльності як майбутніх фахівців і впливають на їхню поведінку та відношення до університетських справ.

Загальною та визначальною **метою** цієї статті є визначення складників системного психологічного алгоритму вивчення особистості студента як майбутнього фахівця з обов'язковим аналізом ступеню розвинутих у нього індивідуально-психологічних особливостей і властивостей та їх зв'язків. Певна увага приділяється доцільному соціально-психологічному аналізу особливостей психології малих груп, в яких студенти навчаються і виконують важливі навчально-практичні обов'язки. Ця робота покладена на науково-педагогічних працівників університету.

Виклад основного матеріалу. Із психолого-педагогічної літератури відомо, що розв'язання проблеми цілеспрямованого аналізу соціально-психологічних та психолого-професійних якостей особистості студента, які виявляються в їхній повсякденній навчально-практичній діяльності є основним джерелом формування їх як майбутніх фахівців основних промислових підприємств та соціальних установ країни [3, 4, 5].

Саме для структурного визначення цієї проблеми нами застосований науково-практичний підхід у вигляді системного психологічного алгоритму, який реалізують у роботі зі студентами насамперед науково-педагогічні працівники університету.

Оптимальне врахування, глибоке вивчення й вміле використання науково-педагогічними працівниками вищого навчального закладу змісту психологічного алгоритму стосовно розвитку індивідуально-психологічних особливостей студентів у певному зв'язку із соціально-психологічною характеристикою навчальної групи, де вони проходять своє професійне становлення, – необхідна умова підвищення ефективності їх навчання.

Теорія і практика свідчать, що науково-педагогічний працівник, втілюючи складники психологічного алгоритму в психологічно-педагогічну роботу зі студентським складом, не тільки краще вивчає і враховує його психіку (внутрішній світ), але й активно впливає на нього з метою формування необхідних особистісних і професійних якостей та професійних знань, умінь, необхідних йому для майбутньої ефективної професійної діяльності.

На наш погляд, структуру подібного алгоритму визначення психології студентів складає єдність таких складників: розуміння внутрішнього світу (психіки), індивідуальна свідомість, поняття про особистість студента, соціальна і професійна спрямованість, види темпераменту, риси характеру, загальні і спеціальні здібності.

При цьому, як свідчить досвід, педагогічному працівникові як фахівцю і психологу-вихователю необхідно вміло виявляти зв'язки і відносини між зазначеними складниками, прояв яких спостерігається у студентів як майбутніх фахівців при їхньому спілкуванні з колегами, у першу чергу з викладачами, з молодшими науковцями, співучасниками по навчанню. Це дозволяє краще пізнати, а потім – вдосконалювати розвиток індивідуальних можливостей й особливостей у процесі навчання.

Практика і досвід переконливо показують, що проблема вдосконалення психології особистості студентів повинна посідати першочергове місце в усіх психолого-педагогічних діях і заходах науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів. Безсумнівно, їм бажано чітко уявляти і розуміти соціально-психологічний алгоритм щодо позитивного ціленаправленого вивчення студентів.

Перед науково-педагогічними працівниками закономірно постає важливе питання: у якому сенсі повинен реалізовуватися соціально-психологічний алгоритм стосовно психології і поведінки студентів? Відповідь може бути такою: у розумінні та дотриманні науково-педагогічними працівниками трьох важливих соціально-психологічних закономірностей:

❖ у переконанні кожного студента в необхідності постійного розвитку і вдосконалення своєї психології в інтересах укріплення інтелектуального і емоційно-вольового потенціалу, професійного зростання та успішного розв'язання навчально-практичних завдань, поставлених перед ним як майбутнім, елітним спеціалістом на головних виробничих підприємствах;

❖ в активації навчально-професійної мотивації студентів ефективно і надійно вирішувати навчально-практичні завдання і дотримання вимог психолого-виховного значення. При цьому, маючи за мету якнайкраще сприяти розвитку особистісних мотивів (інтересів, потреб, намірів), інакше кажучи, індивідуальної зацікавленості, підвищувати якісні й кількісні показники щодо навчання та підготовки до майбутньої професійної діяльності;

❖ усвідомлювати, що в процесі навчання в першу чергу визначається творча активність студентів, яка має прояв натхнення та інтуїтивного мислення у неформальній, навчальній поведінці та діяльності.

З приводу визначених закономірностей науково-педагогічних працівників і кураторів-вихователів повинна більшою мірою цікавити позитивна, духовна (загальнолюдські цінності), соціальна і професійна спрямованість студентів – найважливіший складник їхнього внутрішнього і зовнішнього ставлення до покращення змісту майбутнього професійного фаху. Досвід свідчить, що таку комплексну спрямованість треба правильно мотивувати, своєчасно стимулювати і постійно підтримувати впродовж навчально-виховної роботи зі всіма студентами як майбутніми фахівцями.

Отже, щоб важливі психолого-індивідуальні положення алгоритму краще втілювати в підготовку майбутніх фахівців, науково-педагогічним працівникам треба добре вивчати і знати особистісний чинник, тобто цілеспрямовано брати до уваги соціально-психологічну характеристику кожного студента.

Відомий психолог Д.О. Леонтьєв зазначав, що характеристика молодої людини розглядається переважно з точки зору того, як під впливом зовнішніх чинників

відбувається формування внутрішніх, як при цьому сформована свідомість особистості [1, 4]. Ця концепція психолога вимагає розуміння дуже складної внутрішньої структури особистості, яка відобиває головним чином її психофізіологічну і психічну побудову, притаманну нормальній людині. При цьому треба чітко уявляти, що йдеться про той самий психологічний алгоритм конкретної особистості, джерелом змісту якого є її внутрішній (духовний) світ, тобто те, що називають феноменом індивідуальної свідомості.

Саме індивідуальна свідомість студента є першим, головним складником соціально-психологічного алгоритму, який важливо добре розуміти науково-педагогічним працівникам університету. Розкриємо головну сутність цього складника.

До структури індивідуальної свідомості студента, як і кожної активної особистості, належать поєднані в систему ставлення до об'єктивної дійсності, оцінка своїх переконань, наявність світогляду, усвідомленого ставлення до навчання і розуміння майбутньої діяльності. Вона відображає природу його психіки як пізнавальну основу, а також ті думки, настрої, почуття, на підставі яких він спілкується, живе й діє у студентському об'єднанні та за його межами.

Зміст індивідуальної свідомості дуже динамічний, він може змінюватися за умов повсякденних дій та поведінки студентів, а також викликатися випадковими обставинами як безпосередня реакція на групові події та тимчасові труднощі, що виникають у навчанні та практичній діяльності.

Психологія вчить, що активна діяльність неможлива без участі подібної свідомості, саме так, як без цілеспрямованої пізнавальної діяльності неможливий розвиток людини як особистості. Тому, що вона дозволяє їй планувати навчально-пізнавальні дії та усвідомлено враховувати вплив внутрішніх і зовнішніх умов та чинників на її поведінку. За допомогою індивідуальної свідомості студент дає собі відповідь, яке значення для нього має навчальна і майбутня професійна діяльність.

Саме ці аргументації щодо індивідуальної свідомості студентів треба добре знати науково-педагогічним працівникам університету і в даному випадку розуміти, що поведінка, успіхи в навчанні, поведінка студентів також багато в чому залежать від їх самосвідомості та самовдосконалення. Ці два поняття доповнюють зміст першого складника психологічного алгоритму.

Самосвідомість є усвідомленням (цілковитим розумінням) студентом як особистістю самого себе як члена суспільства, своєї студентської праці, своїх взаємин зі студентами групи, своїх дій і вчинків, думок і почуттів, всієї різноманітності якостей, що виявляються. Покращення положень самосвідомості сприяє самовдосконаленню свідомості, що у своїй єдності складає основу психофізіологічного розвитку індивідуальної свідомості як основи розвитку індивідуально-психологічних особливостей особистості студента.

Викладене дозволяє стверджувати, що особистість студента – це насамперед зріла, конкретна людина зі своїми достоїнством і вадами, зі своєю сильною чи слабкою індивідуальною можливістю, що відображає її ставлення до себе, до інших, до навчання, сприймання студентської групи чи колективу курсу, розуміння важливості професійного становлення в університеті.

У психології справедливо підкреслюється, що в університетських умовах студент як особистість виконує три основні ролі: соціальну – відображає інтерес до спілкування; професійну – готується і стає спеціалістом; мотиваційну – відображає інтерес до обраної професії [1].

Необхідно пояснити два важливих моменти стосовно особистості студента і тим самим визначити такий складник психологічного алгоритму.

Перший момент визначає те, що кожна особистість під впливом основних соціальних чинників має право на вільний і всебічний розвиток. Про це нагадує Конституція – Основний закон України (ст. 23): “Кожна людина має право на вільний розвиток своєї особистості, якщо при цьому не порушуються права і свобода інших людей, та має обов’язки перед суспільством, в якому забезпечується вільний та всебічний розвиток її особистості”. Це суттєве положення посилює значущість особистості студента вищого начального закладу, який постійно дотримується конституційних прав і свободи як активний громадянин своєї країни.

Другий момент пояснює, що особистість студента – це неймовірно захоплена особа. Ця особа психологічно, інтелектуально та морально готується до складної професійної діяльності і тим самим готується забезпечувати соціально-економічне зростання потенціалу своєї країни. Але для цього необхідна кропітка психолого-педагогічна робота з її вивчення та формування індивідуально-психологічних особливостей кожного студента як особистості, майбутнього фахівця.

Зміст психологічного алгоритму повною мірою розкривають психологічні властивості особистості, які знаходяться у тісному взаємозв’язку з психічними процесами, станами, волею, виявленням досвідом.

Психологи ставлять психологічні властивості на перше місце в психології особистості тому, що саме вони визначають неповторну індивідуальність людини, її духовний образ, особливості поведінки і дій, оцінку навколишнього простору, основу психологічної характеристики особистості.

Таким чином, виходячи із загальної концепції розгляду складника психологічного алгоритму щодо психології особистості, можна зробити такі узагальнення:

- ❖ студент як особистість у процесі навчання визначає себе насамперед через свої усвідомлені дії, вчинки, переконання, погляди, належність до певної групи;
- ❖ під впливом умов університетського життя і побуту у студентів як особистостей активно формується сукупність індивідуальних психологічних властивостей: спрямованість, характер, темперамент і здібності.

Основним складником психологічного алгоритму, який підлягає вивченню і розвитку науково-педагогічними працівниками університету у студентів, є соціальна і професійна спрямованість як провідна властивість психології їх особистості.

Психологія взагалі визначає спрямованість як основну частку психологічної характеристики особистості, що визначає мету, яку ставить перед собою людина, її прагнення, властиві їй мотиви, відповідно до яких вона діє, потреби, якими вона керується у своїй повсякденній і практичній діяльності.

Головна ознака будь-якої спрямованості (соціальної чи професійної) виявляється у цілеспрямованій меті до діяльності та взаємодії з оточуючими.

Психологія вчить, що основою дій та вчинків людини як особистості, хто б вона не була – викладач чи студент, інженер чи дослідник, – є її життєва, соціально-професійна мета. Подібна мета постає перед людиною як соціально-професійний вектор його прагнення до відтворення буденної і практичної діяльності.

Академік І.П. Павлов підкреслював, що поліпшення культури і діяльності можливе тільки людьми, які прагнуть до тієї чи іншої мети, поставленої собі в житті [1, 2]. Мета може бути близькою і далекою, індивідуальною і суспільною.

У психологічному плані мета – це уявлення та прагнення до досягнення ідеального образу діяльності щодо очікуваного результату.

Суттєвим складником названого вивчення алгоритму структури спрямованості особистості студента є мотиви.

Науково-педагогічним працівникам важливо знати, що мотивами студентів як особистостей називають їх внутрішні сили, що спонукують їх до набуття професійних знань, умінь стосовно майбутньої діяльності.

За своїм змістом усвідомленні мотиви поділяються на прості і складні. До простих мотивів належать: потяг, бажання, хотіння, які характеризуються ступенем забезпечення відповідної потреби.

Складні, як провідні мотиви, у свою чергу розглядаються за такими видами:

- соціальні, які у свідомості особистості відображають соціальні ознаки (ідейні переконання, рівень світогляду, почуття патріотизму тощо);
- колективістські (групові), визначені спонуканими до студентської групи чи колективу студентського курсу (прагненням встановлювати товариські відносини, підтримувати позитивні традиції та ін.);
- особистісні мотиви, які можуть як збігатися з інтересами малої групи, так і суперечити її статусу, нести індивідуалістичну чи егоїстичну спрямованість (власний кар'єризм, заздрість, помста, корисливість та ін.).

За своїм змістом провідним мотивом професійної спрямованості студентів є професійний інтерес.

Професійний інтерес – це позитивне, усвідомлене пізнавально-емоційне ставлення студента до набуття професії, майбутньої професійної діяльності, яке виявляється в прагненні оволодіння професійними знаннями, вміннями, навичками та досвідом щодо обраної спеціальності.

Всебічний професійний і духовний розвиток особистості студента передбачає формування низки соціальних, інженерно-технічних, культурно-побутових інтересів за наявності головного, більш глибокого професійного інтересу.

Дійовими соціально-психологічними інтересами називають інтереси, що глибоко впливають на життя й діяльність студента як особистості, спонукують її до систематичних і цілеспрямованих дій у певному напрямі, активних та ініціативних пошуків джерел покращення свого професійного становлення в університеті. Нерідко можна спостерігати і пасивність студентів щодо розвитку своїх професійних інтересів, що не спонукує до активної навчальної та пізнавальної діяльності.

Ось чому науково-педагогічним працівникам важливо мотивувати у студентів розвиток стійких інтересів, в постійному прагненні активно займатися навчанням, усвідомлено визначати особливості своєї майбутньої професійної діяльності. За такої умови інтереси переростають у схильність, яка дозволяє більш успішно оволодівати спеціальністю та вдосконалюватися в ній.

Важливим для професійного становлення студента є активно діючий мотив – ідеал, як вибраний зразок удосконалення психології своєї особистості, що свідчить про прагнення досягти кращих успіхів у навчанні, практиці, поведінці, спираючись на найкращий досвід. Наприклад, стати відмінником навчання, спортсменом. Творення ідеалу – це специфічна форма самоактуалізації “Я” людини як особистості, тобто прагнення до кращого.

Особливе місце у життєдіяльності кожної людини посідає такий складник соціальної і професійної спрямованості – потреба як спонукання до набуття та задово-

лення духовної і матеріальної потреби, яку особистість завжди переживає як нестачу, брак чогось, невдоволеність чимось.

Потреби вимагають свого задоволення і тому породжують прагнення, бажання, потяги, емоційні стани, що примушують людину виявляти усвідомлену активність і добиватись поставленої мети. Потреба формувати себе як кращого спеціаліста, чистої людської душі, представника інженерно-технічної еліти – суттєва риса психологічної і професійної спрямованості особистості студента університету.

Психологічна наука вчить, що розглянуті вище складники доповнюють похідні від них установки, перспективи, наміри та прагнення [1].

Установка в психології розглядається як налаштованість особистості на досягнення поставленої мети, готовність долати труднощі на шляху до неї, усвідомлено здійснювати ті чи інші дії, не гальмуючи власної активності.

Регулярне виконання установки сприяє зародженню перспективи бачення більш зрозумілого, емоційно насиченого уявлення про життєве чи професійне майбутнє. Перспектива тісно пов'язана з фантазією і намірами. Фантазія є однією з передумов виникнення перспективи, дозволяє студенту уявляти собі близьке чи далеке майбутнє, спонукаючи себе до творчої діяльності.

Під наміром розуміють свідомий акт до активної дії у тих випадках, коли мету важко досягти або коли виконання необхідного завдання через якісь причини повинно бути відкладене. У такому випадку намір є ситуативною психологічною підготовкою, яку раніше було відкладено.

Прагнення виражають достатньо стійкі спонукання як збудження внутрішньої готовності студента до процесу навчання чи виконання завдання, мобілізацію сил та енергії на досягнення поставленої, теперішньої мети. В прагненнях немов би об'єднуються, концентруються і методи, і установки, і перспективи, і наміри.

Розглянутий складник психологічного алгоритму визначається тісно взаємопов'язаними між собою та взаємообумовленими компонентами, які створюють єдину структуру складної психологічної властивості особистості студента.

Для успішного формування стійкої соціально-професійної спрямованості у студентів університету навчально-виховний процес і психолого-педагогічну роботу його працівників треба спрямувати на:

- ❖ розвиток соціально-професійної спрямованості студентів, пов'язуючи її з визначеною ними усвідомленою метою до якісного навчання;
- ❖ допомогу студентам у визначенні і розумінні ними перспективи як усвідомленого уявлення, важливого життєво-професійного майбутнього;
- ❖ аналіз обсягу і доцільності професійних інтересів, потреб і установок, які студенти визначають у своїй навчальній і повсякденній діяльності.

Психологія як наука вчить, що мотиваційна основа особистості у вигляді соціальної і професійної спрямованості має тісний зв'язок з особистісними психофізіологічними особливостями, які виявляються насамперед в темпераменті.

Зміст і особливості темпераменту особистості студента ми розглядаємо як такий психологічний алгоритм, що потребує свого розуміння з боку науково-педагогічних працівників університету з метою його аналізу і позитивного вдосконалення.

Поняття “темперамент” – визначається як належне співвідношення органічних частин чи їх змішування.

Наукову основу змісту темпераменту розробили відомі науковці Гіппократ і І.П. Павлов. На їх справедливу думку, темперамент є найзагальнішою психофізіологічною характеристикою кожної окремої людини, основою функціонування її нервової системи.

І.П. Павлов установив, що в основі вищої нервової діяльності лежить різноманітний стан таких ознак нервової системи людини, як сила, рівновага й рухомість процесів збудження й гальмування. Практично ці властивості виявляються у конкретній особистості студента за такими ознаками:

- сила – витривалість, працездатність, рівень втомленості тощо;
- урівноваженість – терплячість, стриманість, посидючість, здібність чекати, рівність настрою тощо;
- рухливість – хуткість реакції, легкість змін почуття, швидкість формування нових навичок тощо.

Отже, різноманітні поєднання сили, рівноваги й рухливості на підставі процесів збудження і гальмування характеризують специфічні типи вищої нервової діяльності кожної людини, яким відповідають чотири види темпераменту. Це добре видно з таблиці.

Особливості прояву темпераменту і його ознаки

Особливість темпераменту	Вид темпераменту	Тип вищої нервової діяльності	Особливості нервових процесів		
			За силою	За рівновагою	За рухливістю
Активний	Сангвінік	Сильний	Сильний	Урівноважений	Рухливий
Експансивний	Холерик	Нестриманий	Сильний	Неурівноважений	Рухливий
Спокійний	Флегматик	Інертний	Сильний	Урівноважений	Малорухливий
Здавлений	Меланхолік	Слабкий	Слабкий	Неурівноважений	Малорухливий

При вивченні особливостей темпераменту студента науково-педагогічним працівникам треба мати на увазі, що типи вищої нервової діяльності (ВНД) не тотожні темпераменту.

ВНД – поняття фізіологічне. Тип вищої нервової діяльності, який успадковується людиною, становить фізіологічну основу темпераменту. Темперамент як психічна властивість залежить не тільки від фізіологічного механізму, але і від духовності людини, її внутрішнього світу, спрямованості, характеру, звичок тощо.

Отже, характеристика темпераменту дається як через наявність типів вищої нервової діяльності – сили, рівноваги й рухливості, процесів збудження та гальмування, так і через опис особливостей його прояву в діях та поведінці людини.

Стисло розглянемо психологічну характеристику кожного виду темпераменту і визначимо ті основні положення, що входять до змісту соціально-психологічного алгоритму.

Отже, властивість темпераменту – *холерик*.

Науково-педагогічні працівники можуть виявляти у студентів такі його ознаки: властиву неурівноваженість, нестриманість, швидку реакцію, дуже рухливі міміку та жести, труднощі входження у нові умови навчального процесу без особливих, легкість контакту зі співучасниками навчання та ін.

Безпосередньо у навчально-практичній діяльності студент-холерик може активно включитися до справи, а через короткий проміжок часу втратити до неї будь-яку зацікавленість та активність.

Педагогу у цьому випадку варто порадити більш уважні й упевнені дії. Також важливо врахувати, що у складних обставинах студенти з холеричним темпераментом відчувають певне негативне збудження, яке може знижувати якість кінцевих дій. Не можна не враховувати й того факту, що неврівноваженість, гарячність можуть бути причиною порушення навчальної дисципліни, що не знижують провини студента, але повинні враховуватися в його вихованні.

Властивість темпераменту – *сангвінік*. Вирізняється відносно невисокою інтенсивністю психічних процесів і швидкою зміною одних психологічних станів іншими.

Для сангвініка характерні легкість і швидкість виникнення нових емоційних станів; швидка зміна одного стану іншим, життєрадісність, переживання супроводжуються різноманітними виразними формами.

Студент-сангвінік швидко виконує завдання, які потребують кмітливості, якщо тільки ці завдання не є надто складними. Він легко береться за різні справи, але разом з тим легко їх забуває, зацікавившись новими. Особистість із сангвінічним темпераментом досягає добрих результатів, але лише тоді, коли є зацікавленість справою.

Властивість темпераменту – *флегматик*: спокійний, завжди рівний, стійкий та завзятий, трудівник, суворо дотримується відпрацьованого розпорядку життя, системи у праці, не відволікається на дрібниці.

Студент-флегматик розраховує сили, доводить розпочату справу до кінця, рівний у стосунках, в міру товариський, не любить даремно говорити, розтрачувати сили. Є недоліки: флегматик інертний, малорухливий, йому необхідний час для підготовки, для зосередження уваги, для переключення на інший об'єкт. Всі ці особливості доцільно врахувати науково педагогічним працівникам при роботі зі студентами.

Властивість темпераменту – *меланхолік*. Людина-меланхолік поглиблена в себе, замкнута, відлюдна і надзвичайно соромлива, схильна переоцінювати труднощі навчання в університеті. У навчальному процесі швидко втомлюється. У складних та важких обставинах розгублюється. У той же час, у меланхоліків, як показали психологічні дослідження, надзвичайно розвинута чутливість, сердечність, тонке сприйняття, вдячність за увагу. Науково-педагогічним працівникам, при врахуванні слабкості нервової системи студентів-меланхоліків, потрібно бути чутливими до них, навчальне навантаження збільшувати послідовно, при цьому частіше надавати їм психологічну допомогу.

Педагогам не варто забувати, що у “чистому” вигляді темперамент зустрічається дуже рідко, окремі його риси, як правило, поєднуються і мають свій позитивний та негативний вияв. Тому не повинно бути упередженого ставлення до студентів через певний темперамент. Студента треба цінувати не за риси його темпераменту, а за позитивний результат в навчанні та поведінці.

Цікавим і важливим складником психологічного алгоритму є властивість особистості, яка називається *характер*. Слово “характер” грецького походження і в перекладі означає “риси”, “прикмета”, “ознака”, “особливість”. Характер – це індивідуальне поєднання суттєвих рис особистості, що виражають ставлення людини до дійсності й виявляються в її поведінці та ставлення до навколишнього світу, праці, інших людей і до себе.

Характер як психологічна властивість найбільш повно відображає індивідуальні особливості особистості студента через систему певних рис, які саме його і характеризують.

У ставленні до навколишнього світу у студентів можуть виявитися такі риси характеру: патріотизм, почуття громадського обов'язку, принциповість, цілеспрямованість, почуття відповідальності за справи у навчальній групі.

Щодо ставлення до процесу навчання психологія відокремлює характери діяльні та бездіяльні. Діяльному характеру властиве сумлінне ставлення до пізнавальної діяльності, до навчання, прагнення добитися успіху у фізичній підготовці, прояв рис працьовитості, дисциплінованості, винахідливості, самостійності, наполегливості, стриманості. Із цими рисами характеру, студенти, як правило, вміють організувати свій навчальний процес, спланувати його, максимально використовувати себе для якісного оволодіння професією.

Щодо ставлення до людей характер можна поділити на товариський та замкнутий. Товариськість – позитивна риса, що сприяє доброму, оптимістичному настрою, дружельній активності особистості у складі студентської групи. У той же час, не можна вважати, що замкнутість – завжди погана риса, вона може виникнути у результаті тривалої зосередженості людини над складним завданням, потребує уважності й самостійності.

Ставлення студента до самого себе визначається такими рисами, як скромність, альтруїзм (відображає потяг безкорисно приносити користь друзям, готовність завжди прийти на допомогу), відчуття особистої гідності, сором'язливості, а також негативними якостями – зарозумілістю та егоїзмом. Вони свідчать про ступінь усвідомлення свого становища в малій групі студентів чи колективі курсу, своїх обов'язків перед ним та перед іншими людьми.

У людини із сильним характером поступки і слова відповідають знанням і переконанням. Вона цілеспрямована й наполеглива у досягненні поставленої мети, і навпаки: із слабким характером справа частіше всього розбігається зі словами.

Не варто забувати, що характер людини не є вродженим і постійним явищем, він виробляється протягом життя і цілеспрямовано формується у процесі конкретної діяльності.

Індивідуально характер виявляється насамперед своєрідними типовими рисами. Наприклад, така риса характеру, як вірність дружбі, може бути типовою рисою студентів.

Велике значення у формуванні найважливіших, позитивних рис характеру студентів має здоровий соціально-психологічний клімат малої групи. Під впливом загальнолюдських цінностей, дружніх взаємин, моральної вимогливості, які присутні серед студентів групи, формуються позитивні та необхідні риси студентського характеру.

Науково-педагогічні працівники, мабуть, знають, що особистість студента повніше розкривається не тільки в соціально-професійній спрямованості, виді темпераменту й рисах характеру, але й у властивості його психології – здібностях, які у вигляді особливого складника посідають важливе місце у психологічному алгоритмі.

Що дає підставу говорити про важливість цього складника у навчально-практичній діяльності студентів? Підставою є два діючих показники: можливість швидкого опанування професії і досягнення якісних результатів у навчанні. Але для цього науково-педагогічним працівникам треба звертати увагу на два найважливіших боки визначення здібностей студентів.

По-перше, здібності – це індивідуально-пізнавальні особливості, що наочно вирізняють одну людину від іншої. По-друге, це не просто подібні особливості, а

здібності, що створюються на фундаменті задатків (генетично спадкові), які треба своєчасно розпізнавати у процесі конкретної навчальної діяльності.

Краще за все, ці питання вирішуються при аналізі двох основних груп здібностей. До них належать такі:

1. Загальні, розумові здібності – це ті, які виявляються при виконанні не якої-небудь однієї, а декількох важливих видів діяльності. Такі здібності виявляються в якості розуму: критичності, гнучкості, систематичності, швидкості орієнтування, інтелектуальній активності, високому рівні аналітико-синтетичної діяльності, зосередженій увазі, добрій пам'яті, в позитивних емоційно-вольових намаганнях.

2. Спеціальні здібності виявляються тільки в окремо вибраній, спеціальній, професійній чи навчальній діяльності. Наприклад, у діях практичного психолога, інженера комп'ютерних технологій чи в технічній механіці.

Загальні здібності, як правило, доповнюють спеціальні і у своїй єдності дають можливість студенту успішно займатися навчальною й науковою діяльністю. Такий випадок нерідко пов'язують з феноменом “обдарована особистість”.

Розрізняють загальну обдарованість і спеціальні види обдарованості. Під загальною обдарованістю розуміють позитивний рівень психічного та інтелектуального розвитку особистості, який характеризується схильністю до творчої діяльності. Спеціальна – це винахідливість у конкретній справі.

Найбільш високий ступінь розвитку здібностей називається геніальністю. Особливістю генія є те, що йому притаманна така обдарованість, яка не виявляється в інших людей. Геніальність дозволяє не тільки створювати інноваційні технології, які відрізняються надзвичайною глибиною і винахідливістю, але і сприяють просуненню вперед науки, мистецтва, техніки.

Технічні здібності виявляються в захопленості технікою, у схильності до раціоналізації і винахідництва, в умінні швидко читати складні технічні схеми і креслення, розбиратись у складній взаємодії частин механізмів, мати інтерес до спеціальної інженерної літератури і технічним новинкам.

Організаторські здібності можна побачити в прояві ініціативи, в розпорядливості, в уміннях налагоджувати роботу в студентській групі, в знанні та вмінні управляти людьми, у вимогливості й рішучості, в таланті зацікавити людей, прислухатись до їхніх думок, корисних пропозицій і організувати їх на певну справу.

Отже, підкреслимо важливе значення реалізації психологічного алгоритму з боку науково-педагогічних працівників з розвитку всіх видів здібностей у студентів, які мають не тільки вроджені задатки, але і обставини навчального процесу, університетського життя їх покращувати.

Висновки. У психологічній науці особлива увага надається науково-педагогічним працівникам вищих навчальних закладів щодо важливості вивчення і вдосконалення ними індивідуально-психологічних особливостей студентів як головної передумови їхнього професійного становлення. До уваги насамперед береться психологічна структура особистості, в якій диференціюються, інтегруються та тісно поєднуються такі компоненти: індивідуальна свідомість, сутність психології особистості, соціально-професійна спрямованість, різновиди темпераменту, ключові риси характеру і загально-спеціальні здібності. Визначені компоненти, на наш погляд, становлять основу соціально-психологічного алгоритму, над яким треба плідно працювати педагогам університету.

Список літератури: 1. Большая психологическая энциклопедия. – М.: Эксмо, 2007.- 544 с. 2. Психология. Словарь / Под общ. ред. А.В. Петровского и М.Г. Ярошевского. – М., 1990. – 494 с. 3. Романовський О.Г. Підготовка майбутніх інженерів до управлінської діяльності. – Харків: Основа, 2001. – 324 с. 4. Психология. Підручник для студентів ВНЗ / За ред. Ю.Л. Трофімова. – К.: Либідь, 2001. – 558 с. 5. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи: Підручник для студентів магістратури. – К.: ЦНЛ, 2006. – 384 с.

Bibliography (transliterated): 1. Bol'shaja psihologicheskaja jenciklopedija. – М.: Jeksmo, 2007.- 544 s. 2. Psihologija. Slovar' / Pod obw. red. A.V. Petrovskogo i M.G. Jaroshevskogo. – М., 1990. – 494 s. 3. Romanovs'kij O.G. Pidgotovka majbutnih inzheneriv do upravlins'koї dijal'nosti. – Harkiv: Osnova, 2001. – 324 s. 4. Psihologija. Pidruchnik dlja studentiv VNZ / Za red. Ju.L. Trofimova. – К.: Libid', 2001. – 558 s. 5. Vitvic'ka S.S. Osnovi pedagogiki viwoї shkoli: Pidruchnik dlja studentiv magistraturi. – К.: CNL, 2006. – 384 s.

Б.И. Фурманець

О ПСИХОЛОГИЧЕСКОМ АЛГОРИТМЕ АНАЛИЗА ЛИЧНОСТНЫХ ОСОБЕННОСТЕЙ СТУДЕНТОВ КАК БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ

В статье рассмотрены личностные составляющие структуры психологического алгоритма: индивидуальное сознание, социально-профессиональная направленность, разновидности темперамента, ключевые черты характера, общеспециальные способности, которые анализируются научно-педагогическими работниками и составляют основу социально-психологической характеристики личности студента и позитивно способствуют его профессиональному становлению как специалиста.

B. Furmanets

ALGORITHMS OF THE PSYCHOLOGICAL ANALYSIS PERSONAL QUALITIES OF STUDENTS AS FUTURE SPECIALISTS

In the article the personality structure of psychological components of the algorithm: individual consciousness, social and professional orientation, varieties of temperament, the key character traits, general, special abilities, which are analyzed scientific and pedagogical workers and form the basis of socio- psychological characteristics of the individual student and positively contribute to his professional development as professionals.

Стаття надійшла до редакційної колегії 23.11.2011

